

Epävirallinen auttaminen – jakamistaloutta, hyvinvointipalveluja, yhteisöllisyyttä?

Henrietta Grönlund

Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaisten niin sanottua epävirallista auttamista: avun ja tavaroiden antamista tai lainaamista erilaisissa verkostoissa kotitalouksien kesken. Epävirallista auttamista voidaan tarkastella osana jakamistalouden kenttää, jolloin se näyttäytyy ostettujen palvelujen ja tavaroiden vaihtoehtona. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kontekstissa epävirallista apua on kuitenkin mielekäästä tarkastella myös ja erityisesti suhteessa julkiseen sektoriin, sen palvelujen mahdollisena korvaajana tai paikkaajana. Lisäksi epävirallisen auttamisen voidaan nähdä ilmentävän sosiaalisia suhteita, yhteisöllisyyttä, solidaarisuutta ja hyväntekeväisyyttä, joita edustavat läheissuhteet sekä kansalaisyhteiskunta erilaisine toimijoineen.

Artikkeli hyödyntää näitä näkökulmia ja analysoi niiden valossa suomalaisten epävirallisen avun kenttää ja sen asemoitumista. Kuka auttaa ja ketä, millä tavalla ja miten laajaa epävirallinen auttamistoiminta on? Miten ilmiötä voidaan ymmärtää suhteessa taloudelliseen toimintaan ja hyvinvointivaltion palveluihin, ja miten epäviralliseen apuun tulisi yhteiskunnassa suhtautua? Artikkelissa hyödynnetään Tilastokeskuksen keräämää Jakamistalous-kyselyn aineistoa (ks. tarkemmin liite 1).

Epävirallinen apu suomalaisessa yhteiskunnassa

Ihmiset hakevat ratkaisuja ja saavat vastauksia arkisiin tarpeisiinsa yhteiskunnan eri sektoreilta. Tukea ja apua saadaan valtiolta ja kunnalta, yrityksiltä ostetaan palveluita ja tavaroita. Myös niin sanotun kolmannen sektorin yhteisöistä haetaan apua, palveluita ja myös tavaroita esimerkiksi ruokaa ja muita hyödykkeitä, mutta muun muassa harastetaan, osallistutaan kansalaistoimintaan ja jaetaan vertaistukea. Keskeinen suunta monenlaisissa tarpeissa ovat lisäksi läheiset ja lähiyhteisöt: sukulaiset, ystävät ja naapurit. Erilaisissa yhteiskunnissa ja hyvinvointimalleissa näiden sektoreiden vastuut jakautuvat eri tavoin. Pohjoismaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa keskeinen turvan lähde on ollut julkinen sektori, joka on nähty myös kansalaisten keskinäisen solidaarisuuden toteutumisen mekanismina. Verovaroin mahdollistetut vakuutukset ja palvelut vastaavat riskeihin ja tarpeisiin, joita ihmisillä arjessaan on, jolloin yritysten, järjestöjen, uskonnollisten

yhteisöjen sekä omaisten ja ystävien verkostojen rooli jää pienemmäksi. Pohjoismaisten hyvinvointimallien onkin nähty vapauttavan erityisesti naisia työelämään ja yhteiskunnalliseen toimintaan, kun hoivavastuuta siirtyy läheissuhteista yhteiskunnalle (esim. Julkunen, 2017)

Hyvinvointimalli vaikuttaa siis siihen, millaisia odotuksia asetetaan ja millaisia rooleja yksilötasolla otetaan suhteessa läheisten ja kanssaihmissen apuun ja avun tarpeisiin (esim. Salamon ym., 2017). Suomalaisten asenteissa sekä lähipiiriin että kolmannen sektorin yhteisöjen rooli näyttäytyykin monilta osin julkisen sektorin toimintaa täydentävänä (esim. Grönlund, 2019; Grönlund & Falk, 2016; Grönlund & Pessi, 2017). Tästä huolimatta kansalaisten keskinäinen apu ja tuki ovat kuitenkin Suomessa yleisiä. Niin sanottu *crowding out* -hypoteesi olettaisi, että vahvat julkiset palvelut poistaisivat epävirallisen avun kysyntää tai toimintamahdollisuuksia, mutta tämä ei näytä ainakaan kovin suoraviivaisesti pitävän paikkaansa. Vahva julkinen turva pikemminkin suuntaa esimerkiksi kolmannen sektorin toimintaa kuin vähentää sitä (Salamon ym., 2017). Kolmas sektori on pohjoismaisissa yhteiskunnissa, myös Suomessa laaja, mutta se on nähty pikemminkin vaikuttamisen ja vapaa-ajan toiminnan viitekehyksessä kuin auttamisen areenana. Vapaaehtoistoiminnan ja hyväntekeväisyyden rooli ihmisten avun tarpeisiin vastaajana, esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa korostuu enemmän hyvinvointimalleissa, joissa julkisen sektorin rooli on heikompi kuin Suomessa (esim. Trägårdh, 2010; ks. myös Grönlund, 2012, 2019; Salamon ym., 2017).

Läheissuhteissa ja vapaaehtoistoiminnan kentillä tapahtuvan avun ja tuen vapaaehtoisuuteen ja täydentävyyteen on kuitenkin kohdistunut viime vuosikymmeninä niitä kyseenalaistavia kehityskulkuja. Läheissuhteiden rooli sekä yksilön oma ja läheisten vastuu ovat korostuneet hyvinvointipalvelujen karsimisen myötä. Ihmiset joutuvat turvautumaan yhä enemmän yhtäältä kaupallisiin palveluihin ja toisaalta läheissuhteisiin ja vertaisyhteisöihin avun tarpeissaan. Yksilöihin kohdistuu aiempaa suurempaa vastuuta omien ja läheistensä tarvitsemien palvelujen löytämisestä, saamisesta, järjestämisestä, toteutumisesta ja osin myös kustantamisesta (esim. Julkunen, 2006, 2017). Samaan aikaan kansalaisten keskinäisen avun kentällä on tapahtunut muitakin muutoksia. Sosiaalinen media mahdollistaa kansalaisten keskinäisen verkottumisen ja myös auttamisen uudella tavalla. Samaa ilmiötä edustaa myös jakamistalouden nousu (Suomessa esim. Mäenpää ym., 2017). Näitä molempia fasilitoivat uusien välineiden ja alustojen mahdollistumisen lisäksi arvo- ja asennekysymykset, jotka liittyvät esimerkiksi yhteisöllisyyteen, merkityksellisuuden etsintään ja ilmastonmuutokseen erityisesti nuorten sukupolvien kohdalla.

Keskeistä onkin, että vaikka Suomessa vahva julkinen sektori siis suuntaa jossain määrin ihmisten toimintaa ja asenteita suhteessa keskinäiseen auttamiseen, ihmisten keskinäinen auttaminen ei merkityksiltään tyhjenny toteutuneisiin palveluihin tai toimiin. Sitä ei myöskään voi suoraan verrata yksityisen sektorin tuottamiin palveluihin. Vapaaehtoisuus ja epävirallisuus tuovat vertaisavun antamiseen ja sen vastaanottamiseen oman ulot-

tuvuutensa, joka osaltaan tekee niistä erilaisia julkisen sektorin oikeusperustaiseen ja yksityisen sektorin vaihdantaan perustuvaan apuun ja palveluihin verrattuna (esim. Grönlund & Falk, 2019; Salonen & Grönlund, 2018). Niin sanottuun epäviralliseen apuun liittyvät vapaaehtoisuus, vastavuoroisuus ja vapaamuotoisuus tekevät siitä erilaista kuin oikeuksiin, velvollisuuksiin ja ammattilaisen ja asiakkaan rooleihin kiinnittyvä apu. Tutkimusten mukaan se voidaan kokea neutraalimmaksi, erityisen lämpimäksi ja myös helpommaksi ottaa vastaan (esim. Grönlund & Falk, 2019). Samaan aikaan on kuitenkin todettava, että toisten vapaaehtoisen avun varassa olemiseen liittyy myös monia valtakysymyksiä. Suomalaiset kannattavatkin vahvasti tasa-arvoista hyvinvointimallia, jossa avun saaminen ei olisi toisten ihmisten hyväntahtoisuuden, sosiaalisten normien, hyväntekeväisyyden eikä myöskään henkilökohtaisen varallisuuden varassa vaan oikeusperustaista. Kuten edellä todettiin, vapaaehtoisen avun yhteiskunnallinen rooli nähdään julkisen sektorin apua ja palveluja täydentävänä, omanlaisessaan roolissa. Tämän epävirallisen avun julkista sektoria täydentävän roolin voidaan itse asiassa nähdä korostavan vapaaehtoisen avun merkityksiä yhteisöllisyyden ja välittämisen kenttänä, kun avun antamiselle ja saamiselle voidaan todella antaa merkityksiä vapaaehtoisena ja valittuna apuna (Grönlund, 2019; Grönlund & Pessi, 2017; Salonen & Grönlund, 2018).

Toisten auttamista ja yhteisöllisiä projekteja voidaan siis tarkastella monesta eri näkökulmasta: julkista sektoria täydentävinä tai korvaavina palveluina, jakamistaloutta ilmentävänä, ostopalveluja korvaavana vaihdantana, hyväntekeväisyyttä ilmentävinä lahjoina, tai yhteisöllisyyttä ilmentävänä lähipiirin toimintana. Viimeisen näkökulman kohdalla voidaan myös kysyä, ilmentääkö suomalaisten epävirallinen auttaminen lähipiirin ja oman yhteisön sisäistä sitovaa sosiaalista pääomaa (ns. bonding capital) vai oman lähipiirin ja viiteryhmän ylittävää yhdistävää sosiaalista pääomaa (ns. bridging capital) (esim. Putnam, 2000). Näitä lähestymistapoja lähdetään tarkastelemaan seuraavaksi siten, että aiemman tutkimuksen esittelyn kautta edetään tuloksiin ja niiden antamaan yleiskuvaan suomalaisten epävirallisesta auttamisesta: Kuka Suomessa auttaa ja ketä, millaista apua annetaan ja saadaan, eroaako avun antaminen tavaroiden antamisesta tai saamisesta ja kuka jää avun ulkopuolelle. Artikkelin lopuksi tarkastellaan suomalaisten epävirallisen auttamisen kenttää ja roolia suhteessa yhteiskunnan muiden sektoreiden toimintaan.

Aiempi tutkimus: Suomalaiset auttajina

Suomalaiset auttavat toisiaan ja saavat apua toisiltaan varsin paljon. Eniten autetaan ja saadaan apua lähisukulaisilta ja ystäviltä, mutta apua annetaan paljon myös naapureiden ja myös toisilleen ennalta tuntemattomien ihmisten kesken. Tanskanen, Danielsbacka ja kollegat (mm. 2013, 2016, 2019, 2020) ovat tutkineet erityisesti suuriin ikäluokkiin liittyvää ja sukulaisten välistä, mutta myös muuta epävirallista auttamista laajasti. Heidän tutkimustensa mukaan suurin osa suomalaisista antaa ja saa käytännön apua lähisukulaisten verkostoissa

(esim. vanhemmat, lapset, sisarukset). Pessin ja Oravasaaren vuonna 2011 julkaistussa tutkimuksessa yli 90 prosenttia oli viimeisten kahden vuoden aikana auttanut perheenjäseniä tai ystäviä, ja yli 80 prosenttia sukulaisia. Vuonna 2015 julkaistun tutkimusraportin (Paju & Grönlund, 2015) mukaan yli kaksi kolmasosaa lapsiperheistä oli saanut apua tai tukea sukulaisilta, noin kolmannes muilta kavereilta ja tuttavilta ja yli viidennes naapureilta. Keväällä 2020, koronaepidemian aikana tehdyssä kyselyssä yli 80 prosenttia vastanneista kertoi saavansa tarvittaessa apua lähipiirinsä ihmisiltä (Salomäki, 2020).

Myös lähipiiriin ylittävä avun antaminen ja saaminen on yleistä. Edellä mainitun Pessin ja Oravasaaren (2011) tutkimuksen mukaan yli 80 prosenttia oli auttanut viimeisten kahden vuoden aikana tuntemattomia ihmisiä. Suomalaisista jopa 50 prosenttia osallistuu vuositasolla vapaaehtoistoimintaan eli antaa palkatta ja vapaaehtoisesti aikaansa ja osaamistaan toisten ihmisten auttamiseen ja yhteisten asioiden hoitamiseen (Sipola, 2019). Toisten ihmisten auttamiseen myös suhtaudutaan Suomessa myönteisesti ja kiinnostuneesti. Vuonna 2018 tehdyn kyselytutkimuksen vastaajista lähes kaikki olivat valmiita auttamaan ainakin jotakuta esimerkiksi yli kolmen vuorokauden mittaisen sähkökatkon aikana. Puolet vastaajista oli valmis auttamaan ketä tahansa avun tarvitsijaa. (Laurikainen, 2019) Keväällä 2020 koronaepidemian aikana tehdyssä kyselyssä lähes 90 prosenttia kertoi olevansa valmis auttamaan tarvittaessa lähipiirissään. Auttamisvalmius oli korkein 50–60-vuotiailla miehillä ja naisilla. (Salomäki, 2020) Samoin vapaaehtoistoimintaan osallistuminen kiinnostaa enemmistöä myös niistä suomalaisista, jotka eivät toimintaan parhaillaan osallistu (esim. Rahkonen, 2018).

Sekä epäviralliseen auttamiseen että avun vastaanottamiseen liittyen on tutkimuksissa löytynyt Suomessa eroja eri ryhmien väliltä, mutta tulokset eivät ole kaikilta osin yhdenmukaisia (Pelkonen ym., 2015) Taloudellista apua annetaan läheissuhteissa eniten niin sanotusti ylhäältä alaspäin. Danielsbackan ja kollegoiden (2013) tutkimuksessa suuriin ikäluokkiin kuuluvat isovanhemmat hoitivat lapsenlapsiaan ja auttoivat lapsiaan ja lastensa perheitä taloudellisesti, mutta eivät itse juurikaan saaneet taloudellista tukea. Käytännön apua annetaan laajemmin eri suuntiin. Miehet antavat joitain käytännön avun muotoja naisia enemmän, naiset taas antavat hoiva-apua (Tanskanen ym., 2020). Yleisesti eniten autetaan biologisia lähisukulaisia. Tutkijat toteavat, että annetun ja saadun avun määrä ja muodot liittyvät vahvasti yksilöiden ikään ja elämänvaiheisiin, siihen keiden kanssa ollaan ylipäätään tekemisissä.

Tanskanen ja Danielsbacka (2019) ovat tutkineet myös suomalaisten asennoitumista valtion ja perheen vanhuksille tuottamaan apuun. Tutkimuksen tuloksissa vanhemmat suomalaiset kohdistivat vastuuta enemmän valtiolle kuin aikuisten lastensa ikäryhmä. Molemmissa ikäryhmissä matalampituloiset kannattivat valtion vastuuta enemmän kuin parempituloiset. Pelkonen ja kollegat (2015) taas havaitsivat, että huono-osaiset nuoret saivat muita todennäköisemmin taloudellista tukea lähipiiriltään, mutta käytännön avun osalta huono-osaiset eivät eronneet muista nuorista aikuisista. He myös korostivat

itsenäistä pärjäämistä, eivätkä halunneet profiloitua epävirallisen avun tarvitsijoiksi. Laitisen ja Pessin (2011) auttamishalua käsittelevässä tutkimuksessa tarkasteltiin avun ryhmiä laajemmin, myös läheispiirin ulkopuolelta. Naapureita auttaisivat tuon tutkimuksen mukaan erityisesti yli 60-vuotiaat, kun taas keski-ikäiset auttaisivat sukulaisia. Nuoret halusivat auttaa erityisesti ystäviä ja lisäksi muita ikäryhmiä useammin kaikkia maailman ihmisiä. Laitinen ja Pessi (2011) analysoivat myös yhteenkuuluvaisuuden tunteen ja auttamisvalmiuden yhteyttä eri ryhmissä. Omaan perheeseen ja ystäviin koettiin vahvaa yhteenkuuluvaisuutta ja heitä oltiin valmiita auttamaan. Sukulaisten ja naapurien kohdalla läheisyyden ja auttamisvalmiuden suhde oli erilainen. Sukulaisia ja naapureita oltiin selvästi valmiimpia auttamaan kuin minkä verran heitä kohtaan tunnettiin läheisyyttä. Laitisen ja Pessin mukaan sukulaisiin ja naapureihin liittyy solidaarisuusoletus ja -normi. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa keskeiseksi eroja luovaksi tekijäksi nousee sosio-ekonominen asema. Matalammin koulutetut ja vähemmän tienaavat osallistuvat vapaaehtoistoimintaan korkeammin koulutettuja ja enemmän tienaavia harvemmin (Sipola, 2019; kansainvälisesti esim. Musick & Wilson, 2008).

Epäviralliseen apuun liittyvä kansainvälinen tutkimus ei kaikilta osin ole sovellettavaa Suomen kontekstiin, koska hyvinvointimallit ja paikalliset kulttuurit vaikuttavat toimintaan niin paljon. Kansainvälinen informal volunteering -kentän tutkimus on kuitenkin todennut, että epävirallinen auttaminen (joka tapahtuu ilman välittävää organisaatiota, esim. naapuriapu) ja organisoitu auttaminen (esim. yhdistysten vapaaehtoistoiminta) ovat yhteydessä toisiinsa eli samat ihmiset toimivat usein molemmilla tavoilla (Wang ym., 2017; Simonson, 2017). Näiden auttamisen tapojen välillä on tosin myös eroja esimerkiksi motivaation ilmenemisessä ja yhteisöihin kuulumisen vaikutuksessa (Clerkin & Fotheringham, 2017; Wang ym., 2017). Myös yhteiskunnallinen asema on joidenkin tutkimusten mukaan yhteydessä osallistumiseen epäviralliseen ja viralliseen auttamiseen eri tavoin. Heikommassa asemassa olevilla ei aina ole mahdollisuuksia osallistua organisoituun vapaaehtoistoimintaan ja toisaalta he eivät aina myöskään pääse virallisen tai yksityisen sektorin tuottaman avun piiriin, jotka molemmat tekijät ohjaavat epävirallisen vertaisavun roolin korostumiseen (esim. Wang ym., 2017). Jotkin tutkimukset ovat myös osoittaneet, että esimerkiksi koulutustaso ei olisi yhteydessä epäviralliseen auttamiseen toisin kuin organisoituun vapaaehtoistoimintaan. Esimerkiksi Leen ja Brudneyn (2012) tutkimuksen mukaan organisoituun vapaaehtoistoimintaan osallistuvat muita enemmän korkeammin koulutetut, mutta epävirallisessa auttamisessa eroja ei löytynyt.

Tulokset

Avun ja tavaroiden saaminen

Avun saamisen yleiskuva on esitelty taulukossa 1 yleisimmästä harvinaisimpaan.

Taulukko 1. Onko kotitaloutesi saanut apua kotitaloutesi ulkopuoliselta yksityishenkilöltä joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Avun muoto	n	%
8 Kyydin tai kuljetuksen järjestäminen	399	30
6 Korjaus- tai huoltotyöt	257	19
4 Lastenhoito tai auttaminen koulutehtävissä	207	15
5 Lemmikin hoito tai ulkoilutus	195	15
1 Pihatyöt, esim. nurmenleikkuu tai lumityöt	184	14
2 Kotityöt, esim. siivous, ikkunoiden pesu, ruoan laitto	174	13
7 Erilaisten laitteiden, esim. tietokoneen käyttö	107	8
3 Kauppa-asioiden hoitaminen	74	6
9 Jokin muu vaihtoehto -> Mikä muu?	49	4
10 Ei mikään edellisistä	579	43

Yleisimpiä avun saamisen muotoja oman kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä ovat siis kyydin tai kuljetuksen järjestäminen sekä korjaus- ja huoltotyöt. Apua kyydin tai kuljetusten järjestämisessä on saanut lähes kolmannes vastanneista. Lastenhoitoapua tai apua koulutehtävissä samoin kuin apua lemmikin hoidossa tai ulkoilutuksessa on saanut 15 prosenttia vastanneista. Myös piha- ja kotitöissä apua on saanut melko moni. Vastausvaihtoehtoon 9 'jokin muu' vastanneiden avoimissa vastauksissa yleisiä avun saamisen muotoja olivat muuttoapu ja polttopuut. Joitain mainintoja saivat muun muassa erilaisten asioiden hoitaminen ja taloudellinen apu.

Huomionarvoista kuitenkin on, että lähes puolet vastanneista ilmoittaa, ettei ole saanut minkäänlaista apua oman kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä kuluneen 12 kuukauden aikana. Tämä voi johtua siitä, että ei ole tarvinnut apua tai siitä, että apua on saanut riittävästi esimerkiksi omassa kotitaloudessa asuvilta henkilöiltä, julkiselta sektorilta seurakunnalta tai järjestöltä tai ostopalveluna. On kuitenkin myös mahdollista, että apua ei ole saanut, vaikka olisi sitä tarvinnut.

Ikä ja kotitalouden rakenne ovat yhteydessä avun saamiseen niin, että yleisintä avun saaminen on 25–44-vuotiaiden ja lapsiperheiden joukossa. Kotitalouden rakenne selittää myös ikäryhmien välistä tilastollisesti merkitsevää eroa. Lasten kanssa asuvat siis saavat useammin apua kuin yksin tai puolison kanssa, ilman lapsia asuvat. Yksi tarjotuista avun muodoista myös liittyy suoraan lasten asioihin, mikä nostaa lapsiperheisiin kuuluvien osuutta avun saaneissa. Kotitalouden rakenne on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä erottava tekijä myös

useiden muiden avun saamisen muotojen kohdalla (esim. pihatyöt: $\chi^2=13,319^*$, $df=4$; siivous: $\chi^2=22,181^{***}$, $df=4$). Lapsiperheet siis saavat ja antavat apua muita enemmän myös muissa kuin lapsiin liittyvissä asioissa. Aineistosta valitettavasti puuttuvat yli 70-vuotiaat, jotka tarvitsevat ja saavat paljon epävirallista apua (esim. Hämäläinen & Tanskanen, 2020).

Asuinympäristö on tilastollisesti melkein merkitsevästi yhteydessä avun saamiseen niin, että maaseudulla kaksi kolmannelle oli saanut apua, mutta suurten kaupunkien keskustoissa asuvista vain puolet. Yksittäisten avun muotojen kohdalla tilastollisia merkitsevyyksiä antoi pihatyöt ($\chi^2=46,8^{***}$, $df=4$), joita ymmärrettävästi tehdään eniten maaseudulla ja vähiten kaupungeissa. Lastenhoitoa tai apua koulutehtävissä ($\chi^2=10,676^*$, $df=4$) taas oli saatu keskiarvoa useammin maaseudulla ja suurten kaupunkien lähiöissä. Myös erilaisten laitteiden kuten tietokoneen käyttö ($\chi^2=9,827^*$, $df=4$) sekä lemmikin hoito tai ulkoilutus ($\chi^2=10,046^*$, $df=4$) antoivat tilastollisesti melkein merkitseviä eroja, mutta erot olivat vaikeasti tulkittavissa. Apua kyydin tai kuljetuksen järjestämisessä oli saatu tilastollisesti melkein merkitsevästi ($\chi^2=12,132^*$, $df=4$) useammin kaupungeissa kuin maaseudulla. Voidaan olettaa, että maaseudulla käytännössä kaikilla on oma auto, jolloin apua kyytien tai kuljetusten järjestämisessä tarvitaan harvemmin kuin kaupungeissa, joissa harvemmillä on oma auto.

Koulutustaso on melkein merkitsevä ($\chi^2=16,275^*$, $df=4$) niin, että vain perusasteen koulutuksen tai sitä vähemmän koulutusta saaneista sekä ammatillisesti kouluttautuneista muita pienempi osuus oli saanut apua. Korkeakoulutettujen ryhmissä apua oli saatu muita ryhmiä yleisemmin. Ikä selittää tätä eroa osaltaan. Yleisemmin apua ja tavaroita saaneet nuoret ikäryhmät ovat keskimäärin korkeammin kouluttautuneita kuin vanhemmat ikäryhmät, jotka ovat saaneet apua ja tavaroita nuoria harvemmin. Tilastollisesti merkitsevät erot on esitelty tarkemmin liitteessä 2, taulukossa 1.1.

Avun saamisen lisäksi vastaajilta kysyttiin, onko heidän kotitaloutensa saanut tai lainannut tavaroita kotitalouden ulkopuoliselta yksityishenkilöltä joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Lahjoja (joulu, syntymäpäivä tms.) ei laskettu mukaan. Tavaroiden saamisen tai lainaamisen yleiskuva on esitelty taulukossa 2 yleisimmästä harvinaisimpaan.

Taulukko 2. Tavaroiota kotitalouden ulkopuoliselta yksityishenkilöiltä ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana saaneet tai toisilta lainanneet.

Tavara	n	%
Työkalut, rakennustarvikkeet, koneet yms.	363	27
Auto tai peräkärry	332	25
Kirjat, lehdet, levyt, elokuvat, pelit, taide, antiikki yms.	275	21
Vaatteet, kengät, lastentarvikkeet, harrastusvälineet yms.	256	19
Elintarvikkeet	193	14
Sisustustavarat, kodinkoneet, kalusteet, elektroniikka yms.	146	11
Jokin muu	25	2
Ei mikään edellisistä	541	40

60 prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa tai lainanneensa vähintään joitain kysytyistä tavaroista kotitaloutensa ulkopuoliselta yksityishenkilöltä kuluneiden 12 kuukauden aikana. Yleisimmin muilta lainaksi tai omaksi saatuja tavaroita olivat työkalut ja auto tai peräkärry, joita oli saanut tai lainannut noin neljännes vastaajista. Myös kirjoja, lehtiä, levyjä, elokuvia (jne.) sekä vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita ja harrastusvälineitä oli saanut tai lainannut noin joka viides vastaaja. 40 prosenttia vastanneista ilmoitti, ettei ollut lainannut tai saanut mitään kotitaloutensa ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä.

25–44-vuotiaat sekä puolison ja lasten kanssa asuvat saivat tai lainasivat tavaroita useammin kuin muut. Samat ryhmät saivat muita ikäryhmiä useammin apua (ks. liite 2, taulukko 1.1). Avun saamisessa yksin lasten kanssa asuvien ero puolison ja lasten kanssa asuviin oli pienempi kuin tavaroiden saamisen kohdalla. Myös koulutus oli yhteydessä tavaran saamiseen tai lainaamiseen samansuuntaisesti kuin avun saaminen; korkeammin kouluttautuneet saivat tavaroita matalammin kouluttautuneita useammin. Kuten edellä todettiin avun saamisen yhteydessä, ikäryhmien väliset koulutustasoerot selittänevät tätä eroa osaltaan. Tilastollisesti merkitsevät erot on esitelty tarkemmin liitteessä 2, taulukossa 1.2.

Lapsiperheet ja nuoret ikäryhmät olivat saaneet tai lainanneet muita tilastollisesti merkitsevästi useammin vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita ja harrastusvälineitä (kotitalouden rakenne: $\chi^2=25,783^{***}$, $df=4$; ikäryhmät: $\chi^2=17,441^{**}$, $df=3$), autoa tai peräkärryä (kotitalouden rakenne: $\chi^2=67,753^{***}$, $df=4$; ikäryhmät: $\chi^2=89,639^{***}$, $df=3$) sekä elintarvikkeita (kotitalouden rakenne: $\chi^2=13,891^*$, $df=4$; ikäryhmät: $\chi^2=35,792^{***}$, $df=3$). Elintarvikkeita olivat saaneet lapsiperheiden lisäksi keskiarvoa useammin myös yksin asuvat. Erityisesti vaatteiden kenkien, lastentarvikkeiden ja harrastusvälineiden osalta tulos on ymmärrettävä. Lapsiperheet antavat ja lainaavat toisilleen vaatteita ja tavaroita, joita jää pieniksi ja tarpeettomiksi lasten kasvaessa.

Asuinympäristö oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä auton tai peräkärryn ($\chi^2=16,730^{**}$, $df=4$) sekä työkalujen, rakennustarvikkeiden tai koneiden ($\chi^2=10,257^*$, $df=4$) saamiseen tai lainaamiseen. Kaupungeissa oli saatu tai lainattu näitä harvemmin kuin muualla.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten usein he saivat apua tai tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana yhteensä. Vastausten yleiskuva on esitelty taulukossa 3

Taulukko 3. Miten usein saitte apua tai saitte / lainasitte tavaroita muilta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (N=1343)

	n	%
'Harvemmin kuin kerran kuukaudessa'	642	48
'Noin kerran kuukaudessa'	176	13
'Useita kertoja kuukaudessa'	99	7
'Noin kerran viikossa'	23	2
'Useita kertoja viikossa'	19	1
'Päivittäin'	8	1
'Ei osaa tai halua sanoa'	4	0
Ei vastausta (= ei ole saanut apua tai tavaroita)	372	28
Yhteensä	1 343	100

Valtaosa vastanneista siis sai tai lainasi apua tai tavaroita harvemmin kuin kerran kuussa. Vain pieni osa sai apua tai tavaroita viikoittain tai useammin.

Avun tai tavaroiden saamisen tai lainaamisen useudesta tehtiin uusi muuttuja, joka eroteli vähintään useita kertoja kuukaudessa apua tai tavaroita saaneet tai lainanneet niistä, jotka olivat saaneet niitä harvemmin tai eivät lainkaan. Voidaan siis puhua ryhmästä, joka on saanut tai lainannut apua tai tavaroita muilta yksityishenkilöiltä melko säännöllisesti. Ristiintaulukointien perusteella tähän ryhmään ($n=149$) kuuluvat ovat tilastollisesti merkitsevästi useammin alle 45-vuotiaita ($\chi^2=39,805^{***}$, $df=3$) lapsiperheitä ($\chi^2=42,250^{***}$, $df=4$). Alle 45-vuotiaista apua tai tavaroita olivat saaneet vähintään useita kertoja kuukaudessa 15–17 prosenttia, ja lapsiperheistä 16–19 prosenttia, kun koko vastaajajoukossa osuus oli 11 prosenttia. Koulutus, tulotaso tai asuinympäristö eivät olleet yhteydessä avun tai tavaroiden säännölliseen saamiseen. Heistä, jotka hoitivat alle 15-vuotiaista lasta kotona, lähes 40 prosenttia oli saanut apua tai tavaroita vähintään useita kertoja kuukaudessa. Ryhmä on tosin pieni, vain 33 vastaajaa. Työttömistä ja opiskelijoistakin osuus oli alle 20 prosenttia. Avun ja tavaroiden säännöllinen saaminen siis keskittyy erityisesti lapsiperheisiin.

Vastaajilta kysyttiin myös, keneltä he saivat apua tai tavaroita. Vastausten suorat jakaumat on esitelty taulukossa 4 yleisimmästä avun tai tavaroiden antajasta harvinaisimpaan.

Taulukko 4. Keneltä kotitaloutesi sai apua tai sai/lainasi tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana? %

	Sai apua / tavaroita	Ei saanut apua / tavarointa	Yhteensä
Sukulainen (N=1343)	48	52	100
Perhetuttu / ystävä (N=1343)	42	58	100
Naapuri / saman pihapiirin asukas (N=1343)	19	81	100
Tuntematon henkilö yhteisöpalvelun kautta	2	98	100
Muu	2	98	100

Useimmin apua tai tavaroita oli siis saatu tai lainattu sukulaisilta tai perhetutuilta / ystäviltä. Myös naapureilta oli saatu apua tai saatu /lainattu tavaroita melko yleisesti. Voidaan tulkita, että Suomessa apua ja tavaroita saavat ja lainaavat useimmin lapsiperheet isovanhemmilta, sisarustensa perheiltä ja ystäviltään. Kohdassa muu mainittiin kaveri, järjestö, seurakunta, lapsen kaverin vanhemmat, työkaveri. Pienen mutta kiinnostavan ryhmän muodostaa ryhmä, joka oli saanut apua tai tavaroita tuntemattomalta henkilöltä yhteisöpalvelun kautta. Yhteisöpalvelut (esim. Nappi Naapuri, asuinalueiden Facebook-sivut) ovat verrattain uusi ilmiö etenkin avun antamiseen ja saamiseen sekä tavaroiden lainaamiseen liittyen. Tavarointa on jo pidempään voinut antaa osto- ja myyntipalveluissa (esim. Tori.fi). Ryhmä on niin pieni, 27 henkilöä, ettei sen koostumuksesta voida tehdä johtopäätöksiä. Väestötasolle vietyä jo kahden prosentin osuus suomalaisista on kuitenkin verrattain suuri joukko, yli 37 000 henkilöä.

Avun ja tavaroiden antaminen

Avun antamisen yleiskuva on esitelty taulukossa 5 yleisimmästä harvinaisimpaan.

Taulukko 5. Onko kotitaloutesi antanut apua kotitaloutesi ulkopuoliselle yksityishenkilölle joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?

Avun muoto	n	%
8 Kyydin tai kuljetuksen järjestäminen	607	45
6 Korjaus- tai huoltotyöt	354	26
1 Pihatyöt, esim. nurmenleikkuu tai lumityöt	353	26
2 Kotityöt, esim. siivous, ikkunoiden pesu, ruoan laitto	318	24
3 Kauppa-asioiden hoitaminen	303	23
4 Lastenhoito tai auttaminen koulutehtävissä	300	22
7 Erilaisten laitteiden, esim. tietokoneen käyttö	283	21
5 Lemmikin hoito tai ulkoilutus	271	20
9 Jokin muu vaihtoehto -> Mikä muu?	66	5
10 Ei mikään edellisistä	283	21

Apua oli siis annettu yleisemmin kuin saatu (vrt. taulukot 1 ja 5). Siinä missä 43 prosenttia vastanneista kertoi, ettei ollut saanut mitään epävirallista apua kotitaloutensa ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä kuluneiden 12 kuukauden aikana, vain viidennes ilmoitti, ettei ollut antanut tällaista apua kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tähän vaikuttanee ainakin osin se, että iäkkäin väestönosa, jota nuoremmat usein auttavat, puuttuu aineistosta ja näin ollen avun saamisen kokonaiskuvasta.

Yleisimpiä avun antamisen muotoja olivat kyydin tai kuljetuksen järjestäminen, jota oli toteuttanut lähes puolet vastanneista. Lisäksi korjaus- tai huoltotyöt, pihatyöt, kotityöt ja kauppa-asioiden hoitaminen olivat yleisiä avun antamisen muotoja. Harvinaisimpiakin avun muotoja, laitteiden käytössä tai lemmikin hoidossa ja ulkoilutuksessa auttamista oli toteuttanut viidennes vastanneista. Vastausvaihtoehtoon 9 'jokin muu' vastanneiden avoimissa vastauksissa yleisiä auttamisen muotoja olivat kukkien kastelu, muuttoaapu sekä auton huoltoon liittyvät asiat. Yksittäisiä mainintoja saivat muun muassa ulkoilussa auttaminen, erilaisten asioiden hoitaminen ja polttopuiden teko.

Lasten kanssa asuvat antoivat (ja saavat, ks. liite 2, taulukko 1.1) useammin apua kuin yksin tai puolison kanssa ilman lapsia asuvat. Yksin lasten kanssa asuvista 87 prosenttia oli antanut apua, joskin ryhmä on määrällisesti melko pieni (54 vastaajaa). Lapsiperheiden voidaan olettaa auttavan toisiaan, ja myös tarvitsevan apua lapsiperheen arjessa. Kuten todettiin

edellä avun saamisen yleisyyden kohdalla, yksi tarjotuista avun muodoista myös liittyy suoraan lasten asioihin, mikä nostaa lapsiperheisiin kuuluvien auttaneiden ja apua saaneiden osuutta näissä ryhmissä. Kotitalouden rakenne oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevä erottava tekijä myös joidenkin muiden avun antamisen muotojen kohdalla (korjaus- tai huoltotyöt: $\chi^2=29,513^{***}$, $df=4$; laitteiden esim. tietokoneen käyttö: $\chi^2= 16,666^{**}$, $df=4$). Lapsiperheet siis sekä saavat että antavat apua muita enemmän myös muissa kuin lapsiin liittyvissä asioissa. Monet lapsiperheiden vanhemmat ovat myös elämänvaiheessa, jossa autetaan omia ikääntyviä vanhempia, joskaan ikä ei ollut yhteydessä auttamisen yleisyyteen. Lasten kanssa asuminen näyttää siis itsessään olevan yhteydessä avun antamiseen.

Tulo- ja koulutustaso olivat yhteydessä avun antamiseen siten, että korkeampituloiset ja korkeammin kouluttautuneet ilmoittivat antaneensa apua muita useammin. Korkeammin kouluttautuneet myös saivat useammin apua kuin matalammin kouluttautuneet (liite 2, taulukko 1.1). Tulos on linjassa myös vapaaehtoistoiminnan tutkimustulosten kanssa (esim. Sipola 2019). Kyse saattaa olla siitä, että taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma joiltain osin kasautuvat, ja hyväosaisemmilla on muita useammin osaamista, tietoa ja verkostoja, joissa toisia autetaan. Myös ikä saattaa vaikuttaa tulokseen välillisesti, vaikkei itsessään ollut tilastollisesti merkitsevä taustamuuttuja. Nuoret, paljon apua saavat ja antavat lapsiperheelliset ovat korkeammin kouluttautuneita kuin vanhemmat ikäryhmät. Kuitenkin myös vähemmän kouluttautuneista ja vähemmän tienaaavista suurin osa on antanut apua. Tilastollisesti merkitsevät erot on esitelty tarkemmin liitteessä 2, taulukossa 1.3.

Vastaajilta kysyttiin avun antamisen lisäksi, onko heidän kotitaloutensa antanut tai lainannut tavaroita kotitalouden ulkopuoliselle yksityishenkilölle joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Lahjoja (joulu, syntymäpäivät tms.) ei laskettu mukaan. Tulokset on esitelty taulukossa 6 yleisimmästä harvinaisimpaan.

Taulukko 6. Tavarointa kotitalouden ulkopuoliselle yksityishenkilölle ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana antaneet tai lainanneet

Tavara	n	%
Vaatteet, kengät, lastentarvikkeet, harrastusvälineet yms.	445	33
Kirjat, lehdet, levyt, elokuvat, pelit, taide, antiikki yms.	342	26
Työkalut, rakennustarvikkeet, koneet yms.	328	24
Auto tai peräkärry	304	23
Elintarvikkeet	214	16
Sisustustavarat, kodinkoneet, kalusteet, elektroniikka yms.	211	16
Jokin muu	28	2
Ei mikään edellisistä	428	32

Yleisimmin oli siis annettu tai lainattu vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita yms. Niitä oli antanut tai lahjoittanut kotitalouden ulkopuolisille yksityishenkilöille kolmannes vastaajista. Huomattavasti useampi oli lahjoittanut tai lainannut niitä muille kuin ottanut niitä vastaan muilta. Samoin kirjoja, lehtiä yms. ja työkaluja, rakennustarvikkeita yms. oli lainannut melko moni. Kolmannes vastaajista ilmoitti, ettei ollut antanut tai lainannut kotitaloutensa ulkopuolisille henkilöille mitään tavaroita kuluneiden 12 kuukauden aikana.

Tavaroita – samoin kuin apua (ks. liite 2, taulukko 1.3) – olivat antaneet tai lainanneet muita useammin lapsiperheet, korkeampituloiset ja korkeammin koulutetut. Lapsiperheet olivat ymmärrettävästi antaneet muita ryhmiä useammin ($\chi^2=112,018^{***}$, $df=4$) vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita ja harrastusvälineitä, joita hankitaan ja jää paljon pieniksi ja tarpeettomiksi lasten kasvaessa. Lapsiperheet, varsinkin puolison ja lasten kanssa asuvat, olivat kuitenkin antaneet tai lainanneet muita useammin myös työkaluja, rakennustarvikkeita ja koneita ($\chi^2=32,162^{***}$, $df=4$) sekä autoa tai peräkärryä ($\chi^2=28,436^{***}$, $df=4$), joista jälkimmäisiä olivat antaneet tai lainanneet keskiarvoa useammin myös puolison kanssa, mutta ilman lapsia asuvat. Lapsiperheet olivat myös saaneet tai lainanneet vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita ja harrastusvälineitä sekä autoa tai peräkärryä muita ryhmiä useammin (ks. kohta avun ja tavaroiden saaminen tai lainaaminen edellä).

Korkeammin kouluttautuneet olivat antaneet tai lainanneet muita useammin kirjoja, lehtiä, levyjä, elokuvia, pelejä, taidetta tai antiikkia ($\chi^2=25,206^{**}$, $df=7$), elintarvikkeita ($\chi^2=16,778^*$, $df=7$) sekä vaatteita, kenkiä, lastentarvikkeita ja harrastusvälineitä ($\chi^2=22,378^{**}$, $df=4$). Viimeisin tulos liittyyne ainakin osin siihen, että lapsiperheissä olevat ovat korkeammin kouluttautuneita kuin vanhemmat ikäryhmät ja toisaalta nuoremmat ikäryhmät, joihin kuuluvista monet vielä opiskelevat. Myös työkalujen jne. antaminen tai lainaaminen antoi tilastollisesti merkitseviä eroja koulutusryhmissä, mutta erot olivat vaikeasti tulkittavia. Tilastollisesti merkitsevät erot on esitelty tarkemmin liitteessä 2, taulukossa 1.4.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten usein he antoivat apua tai antoivat tai lainasivat tavaroita muille kuluneiden 12 kuukauden aikana. Vastausten yleiskuva on esitelty taulukossa 7.

Taulukko 7. Miten usein annoitte apua tai annoitte / lainasitte tavaroita muille viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (N=1343)

Kuinka usein	n	%
'Harvemmin kuin kerran kuukaudessa'	645	48
'Noin kerran kuukaudessa'	279	21
'Useita kertoja kuukaudessa'	133	10
'Noin kerran viikossa'	61	4
'Useita kertoja viikossa'	37	3
'Päivittäin'	2	0
'Ei osaa tai halua sanoa'	4	00
Ei vastausta (=ei ole antanut / lainannut apua tai tavaroita)	182	14
Yhteensä	1 343	100

Suuri osa vastanneista siis oli antanut apua tai antanut tai lainannut tavaroita korkeintaan noin kerran kuukaudessa. Lähes viidennes oli kuitenkin tehnyt näin vähintään useita kertoja kuukaudessa. Avun tai tavaroiden antamisen tai lainaamisen useudesta tehtiin uusi muuttuja, joka erotteli vähintään useita kertoja kuukaudessa apua tai tavaroita antaneet tai lainanneet niistä, jotka olivat antaneet tai lainanneet apua tai tavaroita harvemmin tai eivät lainkaan. Voidaan siis puhua ryhmästä, joka oli antanut tai lainannut apua tai tavaroita muille yksityishenkilöille melko säännöllisesti. Ristiintaulukointien perusteella tähän ryhmään kuuluvat (n=230) olivat tilastollisesti melkein merkitsevästi useammin eläkkeellä olevia tai alle 15-vuotiaista lasta kotona hoitavia ($\chi^2=15,618^*$, $df=7$), yli 55-vuotiaita ($\chi^2 = 7,732^*$, $df=2$) ja naisia ($\chi^2=12,410^{***}$, $df=1$). Eläkkeellä olevista tai lasta kotona hoitavista useampi kuin joka neljäs ja yli 55-vuotiaista useampi kuin joka viides antoi tai lainasi apua tai tavaroita useita kertoja kuukaudessa tai useammin, kun koko vastaajajoukossa osuus oli 17 prosenttia. Kotitalouden rakenne, koulutus, tulotaso tai asuinympäristö eivät olleet yhteydessä avun tai tavaroiden antamisen useuteen. Toisin kuin avun tai tavaroiden saaminen, niiden antaminen ei näytä keskittyvän lapsiperheisiin. Voidaan olettaa, että yksi keskeinen avun ja tavaroiden antamisen tai lainaamisen suunta on isovanhemmilta lastensa perheille (kuten Danielsbackan ym. tutkimuksissa, esim. 2013). Seuraavaksi tarkastellaankin, kenelle apua annetaan tai tavaroita annetaan tai lainataan.

Vastaajilta kysyttiin myös, kenelle heidän kotitaloutensa oli antanut apua tai antanut tai lainannut tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Vastausten yleiskuva on esitelty taulukossa 8.

Taulukko 8. Kenelle kotitaloutesi antoi apua tai antoi/lainasi tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana? %

	Sai apua / tavaroita	Ei antanut apua / tavaroita	Yhteensä
Sukulainen (N=1343)	61	39	100
Perhetuttu / ystävä (N=1343)	51	49	100
Naapuri / saman pihapiirin asukas (N=1343)	23	77	100
Tuntematon henkilö yhteisöpalvelun kautta	4	96	100
Muu	4	96	100

Eniten apua ja tavaroita oli siis annettu tai lainattu sukulaisille ja perhetutuille tai ystäville. Myös naapurit olivat melko yleinen avun tai tavaroiden antamisen tai lainaamisen vastaanottajaryhmä. Kohdassa muu mainittiin useampia kertoja yhdistykset, hyväntekeväisyys, lasten kaverit ja työkaverit. Kuten myös avun ja tavaroiden saamisen tai lainaamisen kohdalla, yhteisöpalvelujen rooli on verrattain pieni, mutta koskettaa väestötasolla tarkasteltuna kuitenkin suurta joukkoa. Lähes 80 000 henkilöä oli antanut apua tai antanut tai lainannut tavaroita tuntemattomalle henkilölle yhteisöpalvelun kautta.

Avun ulkopuolella

Aineistosta eroteltiin vastaajat, jotka eivät olleet saaneet apua eivätkä saaneet tai lainanneet tavaroita kotitaloutensa ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä kuluneiden 12 kuukauden aikana. Heitä oli 373 vastaajaa eli melko suuri joukko. Tässä ryhmässä ylliedustettuina olivat vähemmän koulutetut ($\chi^2=19,253^{**}$, $df=7$), kaksin puolison kanssa asuvat ja yksin lapsen tai lasten kanssa asuvat ($\chi^2=22,804^{***}$, $df=4$) sekä yli 55-vuotiaat ($\chi^2=42,775^{***}$, $df=2$). Vain peruskoulun, kansakoulun tai keskikoulun suorittaneista 39 prosenttia, samoin yli 55-vuotiaista 39 prosenttia ja yksin lasten kanssa asuvista (samoin kuin kaksin puolison kanssa asuvista) 33 prosenttia ei ollut saanut apua tai tavaroita lainkaan muilta yksityishenkilöiltä kuluneen vuoden aikana (koko aineistossa osuus 28 %). Yksin lapsen tai lasten kanssa asuvien osalta tulos on yllättävä. Heidän voisi olettaa tarvitsevan enemmän apua kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä kuin niiden, joiden kotitaloudessa asuu kaksi aikuista.

Vastaavasti aineistosta eroteltiin vastaajat, jotka eivät olleet antaneet apua eivätkä antaneet tai lainanneet tavaroita kotitaloutensa ulkopuolisille yksityishenkilöille kuluneiden 12 kuukauden aikana. Heitä oli 182 vastaajaa. Tässä ryhmässä ylliedustettuja olivat erityisesti yksin asuvat ($\chi^2=18,875^{**}$, $df=4$). Heistä 18 prosenttia ei ollut kuluneen vuoden aikana antanut apua eikä antanut tai lainannut tavaroita kotitaloutensa ulkopuolisille yksityis-

henkilöille, kun koko aineistossa osuus oli 14 prosenttia. Kysely oli kotitalouskohtainen, joten yhden hengen kotitaloudessa on automaattisesti vähemmän toimintaa, koska toimijoita on vähemmän. Tämän lisäksi eroa voivat selittää erot sosiaalisissa verkostoissa. Myös koulutustausta ($\chi^2=30,434^{***}$, $df=7$) ja tulotaso ($\chi^2=12,001^*$, $df=4$) olivat yhteydessä 'ei-auttamiseen'. Korkeintaan perus-, kansa- tai keskikoulun suorittaneista yli neljäsosa kuului tähän ryhmään ja ryhmään kuuluvien osuus pieneni johdonmukaisesti tulotason nousun myötä niin, että alimpaan tuloryhmään kuuluvista 19 prosenttia ja ylimpään tuloryhmään kuuluvista vain 9 prosenttia ei ollut auttanut kotitaloutensa ulkopuolisia ihmisiä kuluneen vuoden aikana. Tulos on yhdenmukainen vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja ei-osallistumisen kanssa, jossa osallistuminen myös kasautuu paremmin tienaaville ja korkeammin kouluttautuneille (esim. Sipola, 2019). Kyse voi olla sosiaalisten kontaktien, verkostojen ja resurssien puutteesta. Kuitenkin ehdoton valtaosa myös vähemmän kouluttautuneista ja vähemmän tienaavista on auttanut kotitaloutensa ulkopuolisia yksityishenkilöitä. Sukupuoli, ikä, elämäntilanne (työelämästatus) tai asuinympäristö eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tähän ryhmään kuulumiseen.

Yhteenveto ja pohdinta

Apua ja tavaroita saadaan (tai lainataan) kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä Suomessa melko paljon; yli puolet vastanneista on saanut apua ja 60 prosenttia saanut tai lainannut tavaroita muilta viimeisten 12 kuukauden aikana. Epäsuhtaa selittää ainakin osin, että aineistosta puuttuvat yli 70-vuotiaat, joista moni tarvitsee ja saa paljon apua nuoremmilta, erityisesti aikuisilta lapsiltaan (esim. Hämäläinen & Tanskanen, 2020). Vaikka monet yli 70-vuotiaat myös antavat paljon apua esimerkiksi lastensa perheille, osa etenkin kaikkein iäkkäimmistä antaa apua keskimääräistä vähemmän toimintakyvyn heikentymisen vuoksi.

Toisilta saadaan usein apua kyytien tai kuljetusten järjestämisessä, korjaus- tai huoltotöissä sekä lastenhoidossa. Tavaroista useimmin saatuja tai lainattuja ovat työkalut, rakennustarvikkeet ynnä vastaavat sekä auto tai peräkärry. Apua ja tavaroita saavat eniten nuoret ikäryhmät ja lapsiperheet, ja apua ja tavaroita saadaan useimmin sukulaisilta sekä ystäviltä ja perhetutuilta, aiemman tutkimuksen mukaan usein erityisesti perheen vanhempien vanhemmilta ja sisaruksilta (Danielsbacka ym. tutkimukset, esim. 2013). Edelleen tulee huomioida, että aineistossa eivät olleet edustettuina yli 70-vuotiaat, joista etenkin ikääntyneimmät saavat usein paljon apua erityisesti lapsiltaan ja lapsenlapsiltaan. Valtaosa vastanneista saa apua tai tavaroita harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Myös säännöllisimmin, vähintään useita kertoja kuukaudessa apua tai tavaroita toisilta saaneissa suurin ryhmä ovat lapsiperheet ja nuoret ikäryhmät.

Tulosten mukaan apua annetaan yleisemmin kuin sitä saadaan. Vastanneista 80 prosenttia oli auttanut oman kotitalouden ulkopuolista yksityishenkilöä, kun apua saaneiden osuus oli alle 60 prosenttia. Tavaroiden antaminen ja saaminen on yhtä yleistä, 60 prosenttia

oli sekä saanut että antanut tai lainannut tavaroita viimeisen vuoden aikana. Ajassamme saattaa korostua ajatus, että tavaraa on liikaa, ja siitä halutaan enemmän eroon kuin ottaa vastaan, mutta tässä aineistossa saaminen ja antaminen / lainaaminen ovat tasapainossa. Lapsiperheet auttavat muita ja antavat tai lainaavat tavaroita eniten. Yleisimpiä annettun avun muotoja ovat kyydin tai kuljetuksen järjestäminen, korjaus- tai huoltotyöt sekä pihatytöt, kuten nurmenleikkuu tai lumityöt. Tavaroihin yleisimmin annettuja tai lainattuja olivat vaatteet, kengät, lastentarvikkeet, harrastusvälineet ja vastaavat sekä kirjat, lehdet, pelit ja vastaavat. Nämä kaikki ovat tyypillisiä nimenomaan lapsiperheille. Vaatteita, leluja ja harrastusvälineitä annetaan toisille lapsiperheille, kun lapset kasvavat eikä tavaroita enää tarvita omassa perheessä. Useimmin apua ja tavaroita oli annettu sukulaisille ja perhetuttuille tai ystäville. Tulosten perusteella voidaan olettaa, että lapsiperheet lainaavat työkaluja, koneita ja peräkärryjä tyypillisimmin vanhemmiltaan, jotka suurelta osin (yli 70-vuotiaat) puuttuvat tästä aineistosta. Vastaavasti perheet oletettavasti auttavat ikääntyneitä vanhempiaan esimerkiksi pihatyöissä. Tämä selittää saatujen / lainattujen avun ja tavaroiden erilaisuutta verrattuna annettuihin / lainattuihin tavaroihin. Valtaosa vastaajista antoi tai lainasi apua tai tavaroita harvemmin kuin kerran kuussa. Noin kolmannes vastaajista antoi apua tai antoi tai lainasi tavaroita vähintään useita kertoja kuussa. Tässä ryhmässä ylliedustettuina olivat eläkkeellä olevat, yli 55-vuotiaat, alle 15-vuotiaista lasta kotona hoitavat ja naiset.

Lapsiperheet muodostavat siis keskeisen avun ja tavaroiden antamisen ja saamisen ryhmän, jonka voidaan nähdä ilmentävän vertaisvaihdon tai vastavuoroisen avun ja antamisen kulttuuria ja sosiaalista pääomaa. Lapsiperheet ovat myös sukupolvien välisen avun ja antamisen tai lainaamisen keskiössä, sekä saama- että antajapuolella. Lapsiperheet voidaan nähdä tietynlaisina vertaisavun ja -vaihdon solmukohtina. Heille kasautuu apua ja tavaroita isovanhemmilta, sisarusten perheiltä, ystävilta ja tuttavilta, ja he vastaavasti antavat ja lainaavat apua ja tavaroita näihin kaikkiin suuntiin.

Tämän avun ja tavaroiden antamisen ja saamisen yleiskuvan lisäksi aineistosta voidaan nostaa joitain pienempiä, mutta kiinnostavia huomioita. Yksi kiinnostava huomio on, että sukupuoli ei avun ja tavaroiden antamisessa tai lainaamisessa ole merkittävästi erotteliva tekijä. Naiset olivat ylliedustettuina aktiivisimmassa auttajien ja tavaroiden antajien tai lahjoittajien ryhmässä, mutta muilta osin sukupuoli ei ollut tilastollisesti merkittävä erottelija. Vaikka naisten rooli edelleen korostuu erityisesti lapsiperheiden arjessa ja esimerkiksi kodin metatyössä, vastuu ei näiden tulosten mukaan ulotu kodin ulkopuolelle. Roolit voivat tosin painottua eri tavoin. Danielsbackan ja kollegojen (esim. 2013, 2020) tutkimuksissa avun antaminen mukailee työelämän sukupuolirooleja. Miehet antavat useammin käytännön apua, naiset hoivaa. Samoin vapaaehtoistoiminnan kentällä roolit mukailevat joidenkin tutkimusten mukaan työelämän sukupuolittuneita rooleja (Yeung, 2002; Musick & Wilson, 2008).

Kiinnostava ja yllättäväkin huomio on myös, että vaikka kaikenlaiset lapsi-kotitaloudet ovat aktiivisia avun ja tavaroiden antajia ja saajia, ovat kahden vanhemman kotitaloudet

yhden vanhemman kotitalouksia useammin saamapuolella, kun taas yhden vanhemman kotitaloudet ovat useammin antajia. Erot eivät tosin ole suuria. Yhden vanhemman kotitaloudet olivat kuitenkin yliedustettuina myös ryhmässä, joka ei ollut saanut (tai lainannut) lainkaan apua tai tavaroita kuluneen vuoden aikana. Yksin lasten kanssa asuvista kolmannes ei ollut saanut apua tai tavaroita lainkaan muilta yksityishenkilöiltä kuluneen vuoden aikana. Tulos on yllättävä. Yhden vanhemman kotitalouden voisi olettaa tarvitsevan enemmän apua kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä kuin niiden, joiden kotitaloudessa asuu kaksi aikuista. Erityisesti yksinhuoltajat ovat myös pienituloisimpia väestöryhmiä (esim. Seppälä ym., 2020), jolloin myös palvelujen ja tavaroiden ostaminen on haastavampaa. Suurin osa yksinhuoltajista ja lähivanhemmista on naisia, ja aiemmassa tutkimuksessa erityisesti yksinhuoltajaäitien on raportoitu kokevan enemmän kiirettä. He käyttävät muita äitejä enemmän aikaa lastenhoitoon ja pystyvät vaikuttamaan työaikaansa muita äitejä vähemmän (esim. Miettinen & Rotkirch, 2012). Yksin lasten kanssa asuvat kuitenkin antavat apua ja antavat ja lainaavat tavaroita tulosten mukaan erittäin aktiivisesti, vaikka saavat apua ja tavaroita muita harvemmin, eli sosiaalisten verkostojen ulkopuolella he eivät selvästikään ole. Yksin lasten kanssa asuvien vanhempien vertaisavun kulttuuri näyttää joka tapauksessa jollakin tavalla eroavan kahden vanhemman perheiden vertaisavun kulttuurista, ja yksin lapsen tai lasten kanssa asuvat näyttävät olevan kahden aikuisen lapsiperheitä useammin perheiden vertaistuen ja verkostojen ulkopuolella.

Yksin asuvat ihmiset taas olivat yliedustettuina ryhmässä, joka ei ollut antanut (tai lainannut) apua tai tavaroita kuluneen vuoden aikana. Kysely oli kotitalouskohtainen, joten yhden hengen kotitaloudessa on automaattisesti vähemmän toimintaa, koska toimijoita on vähemmän. Tämän lisäksi eroa voivat selittää erot sosiaalisissa verkostoissa.

Avun ja tavaroiden antaminen ja saaminen ovat yhteydessä myös tulo- ja koulutustasoon. Korkeammin kouluttautuneet saavat (tai lainaavat) apua ja tavaroita useammin kuin matalammin kouluttautuneet. Matalammin kouluttautuneet olivat yliedustettuina myös ryhmässä, joka ei ollut saanut lainkaan apua tai tavaroita kuluneen vuoden aikana. Vastaavasti korkeampituloiset ja korkeammin kouluttautuneet myös antavat (tai lainaavat) apua ja tavaroita muita useammin. Matalammin kouluttautuneet ja vähemmän tienaavat olivat myös yliedustettuina ryhmässä, joka ei ollut antanut (tai lainannut) apua tai tavaroita kuluneen vuoden aikana. Tulos on linjassa myös vapaaehtoistoiminnan tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan parempituloiset ja korkeammin koulutetut osallistuvat vapaaehtois- ja yhdistystoimintaan muita useammin (esim. Sipola, 2019; kansainvälisesti esim. Musick & Wilson, 2008, joskin nimenomaan epävirallisen avun osalta on myös päinvastaisia tuloksia: Lee & Brudney, 2012). Myös ikä saattaa selittää tulosta osin; aktiivisimmat vertaisavun ja tavaroiden vaihdon ryhmä eli lapsiperheiden vanhemmat ovat keskimäärin korkeammin kouluttautuneita kuin vanhemmat ikäluokat. Myös vähemmän kouluttautuneista ja vähemmän tienaavista suurin osa on toki antanut ja saanut apua, mutta taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma kuitenkin ainakin joiltain osin myös kasautuvat ja kietoutuvat vertaisavun kulttuuriin tai normeihin. Hyväosaisemmilla

on muita useammin osaamista, tietoa ja verkostoja, joissa toisia autetaan, joskin joiltain osin voi myös olla kyse siitä, että tutkimukset eivät tavoita erilaisia antamisen, jakamisen ja yhteisöllisyyden kulttuureja (esim. Junnilainen, 2019). Apu ja tavarat näyttävät kuitenkin tämän aineiston mukaan liikkuvan monilta osin vertaisten (parempiosaisten) kesken, eivät niinkään parempiosaisilta huonompiosaisille tai huonompiosaisten kesken.

Kokoavasti voidaankin sanoa, että tulokset eivät luo kuvaa epävirallisesta avusta julkisen sektorin palvelujen vaihtoehtona. Kyse ei ole pääosin varsinaisista tarpeista, jotka voitaisiin nähdä julkisen sektorin epätäydellisesti toteutuneiden vastuiden näkökulmasta, ja joita vertaisverkostot paikkaisivat. Aineistosta puuttuvien yli 70-vuotiaiden kohdalla voi tosin olla toisin, heistä etenkin ikääntyneimmät saavat usein paljon apua erityisesti lapsiltaan ja lapsenlapsiltaan. Tämän avun voidaan katsoa usein olevan välttämätöntä ja paikkaavan siten julkisen sektorin palveluja (esim. Julkunen, 2006, 2017). Käsillä olevan tutkimuksen aineistossa avun ja tavaroiden vaihdanta keskittyy kuitenkin kyyteihin, lastenhoitoapuun, työkaluihin ja vaatteisiin, ja antaminen ja saaminen ovat valtaosalle melko epäsäännöllisiä. Ilmiössä ei myöskään näytä olevan kyse hyväntekeväisyydestä, jossa parempiosaiset jakaisivat resurssejaan heille, joilla niitä on vähemmän, koska suuri osa avusta ja tavaroista liikkuu niin sanotusti hyväosaisten välillä.

Toinen laajempi tulkintakehys liittyy kysymykseen vertaisavun asemoitumisesta yhteisöllisyyden ja kaupallisuuden jatkumolle. Voidaanko vertaistoiminta nähdä ostettujen palvelujen ja hyödykkeiden vaihtoehtona ja/vai onko kyse ihmisten yhteisöllisyyden ilmentämisen tavasta? Esimerkiksi kyytien ja työkalujen yleinen antaminen ja lainaaminen voidaan nähdä vertaistalouden muotona, joka korvaa tarvetta monien hyödykkeiden ja palvelujen ostamiseen. Erityisesti ennalta tuntemattomien ihmisten kesken vaihdettavat tavarat voidaan nähdä vertaistaloutena. Vaihdannan verkostot keskittyvät kuitenkin pääosin sukulais-, ystävä- ja naapuriverkostoihin, ja erityisesti lapsiperheiden ympärille kietoutuvaan kulttuuriin. Avun ja tavaroiden liikkumisen voidaan tästä näkökulmasta tulkita olevan ennen muuta yhteisöllisyyden toteutumisen muoto. Myös Tanskanen ja kollegat (2020) toteavat, että annetun ja saadun avun määrä ja muodot liittyvät vahvasti siihen keiden kanssa ollaan ylipäättään tekemisissä. Toisaalta myös ennalta tuntemattomien välinen apu ja tavaroiden vaihdanta voidaan nähdä paitsi vertaistalouden myös yhteisöllisyyden viitekehyksessä (esim. Repo ja Mykkänen tässä teoksessa). Vaihdannan avulla voidaan pyrkiä esimerkiksi asuinalueen yhteisöllisyyden lisäämiseen tai ihmisiin tutustumiseen.

Samoin kuin organisoitu vapaaehtoistoiminta, epävirallinen antaminen ja saaminen voidaan nähdä monesta eri viitekehyksestä, jotka ovat kaikki 'tosia' samaan aikaan. Yhdelle avun tai tavarantoimituksessa tai saamisessa on kyse yhteisöllisyydestä, toiselle tarpeesta, kolmannelle ostopalvelun korvaavasta ilmaisesta vaihtoehdosta, neljännelle ekologisuudesta. Monille kyse on näistä kaikista. Tulkintakehyksestä riippumatta ihmisten keskinäisellä avun ja tavarantoimituksen antamisella ja saamisella on ominaispiirteitä, jotka

tekevät siitä erilaista kuin julkisen sektorin virallisesta tai yksityisen sektorin kaupallisesta avusta (Grönlund & Falk, 2019; Salonen & Grönlund, 2018). Vertaisantamisen/lainamisen ja -saamisen epävirallisuus on sekä ilmiön haaste että sen mahdollisuus. Saadun avun tai tavarain laatuun, tarpeen ja resurssin kohtaamiseen sekä toiminnan oikeudenmukaisuuteen liittyvät vaatimukset eivät välttämättä toteudu epävirallisen avun kentällä. Tämän tutkimuksen tuloksissa epävirallisen avun ja tavarain antamisen ja saamisen kenttä näyttää ilmentävän sosiaalisen pääoman kasautumista samoille ihmisille, joilla on myös muuta pääomaa (ks. myös Tanskanen ym., 2020). Samoin sen valtavirta ilmentää nimenomaan sitovaa sosiaalista pääomaa, läheisten ja ystävien keskinäistä toimintaa, ei niinkään ennalta tuntemattomien välistä silloittavaa sosiaalista pääomaa (esim. Putnam, 2000). Tältä osin epävirallinen apu ei esimerkiksi näytä kovin hyvältä vaihtoehdolta korvaamaan oikeusperustaisia ja säänneltyjä palveluja. Johtopäätös ei ole kovin yllättävä pohjoismaisen hyvinvointivaltion kontekstissa, jossa julkiset oikeusperustaiset palvelut on rakennettu nimenomaan siksi, että epäviralliset ja ostopalvelut eivät tuottaneet toimivinta yhteiskuntaa.

Toisaalta vertaisten kesken toteutuvaan epävirallisen avun ja tavarain antamiseen ja saamiseen näyttää liittyvän sellaisia positiivisia kokemuksia esimerkiksi välittämisestä ja yhteisöllisyydestä, joita ei aivan samanlaisina pystytä yhteiskunnan muilla sektoreilla tuottamaan (esim. Grönlund & Falk, 2019). Vertaisapu ja yhteisöllisyys ovat ihmiskunnan 'ensimmäinen sektori', jolla tapahtuvaa toimintaa ei tule suoraan rinnastaa julkisen tai yksityisen sektorin toimintaan tai nähdä yksioikoisesti julkisen tai yksityisen sektorin toiminnan vaihtoehtona. Tässä mielessä epävirallisen avun ja tavarain antamisen, saamisen ja lainamisen rinnastaminen suoraan esimerkiksi ostopalveluihin on kyseenalaista. Pahimmillaan niiden rinnastaminen vaihdantaan esimerkiksi verotuksessa vähentää epävirallista apua. Tällainen kehitys olisi yhteiskunnalle todennäköisesti paitsi inhimillisesti myös taloudellisesti haitallista. Ihmisten keskinäinen apu, tuki ja yhteisöllisyys ovat yhteiskunnalle monin tavoin hyödyllistä ja tarpeellista toimintaa. Ne lisäävät merkittävästi yksilöiden – sekä avun antajien että saajien – hyvinvointia, mikä todennäköisesti koituu säästökseen julkisen sektorin palveluissa. Ihmisten keskinäinen verkottuneisuus myös lisää lähiyhteisöjen sekä yhteiskunnallisen tason luottamusta ja toimivuutta (esim. Salomon ym., 2011), joita on pidetty keskeisinä myös taloudelliselle toiminnalle.

Epävirallisen avun toteutumista tulisikin yhteiskunnallisesti tukea omassa ja omanlaisessaan roolissa, jota suomalaiset aiemman tutkimuksen mukaan nimenomaan korostavat (Grönlund, 2019; Grönlund & Falk, 2016; Grönlund & Pessi, 2017). Koska epävirallinen apu kehittyy ja toteutuu suhteessa muihin yhteiskunnan sektoreihin (esim. Salomon ym., 2017), niitä olisi hyödyllistä myös tietoisesti kehittää yhdessä. Miten julkinen valta voisi edistää epävirallista auttamista ilman, että sen omaehtoisuudesta voimansa saavat hyvinvointivaikutukset kärsivät? Yksi tapa tähän olisi julkisen vallan taloudellinen tuki epävirallista apua mahdollistaville alustoille ja palveluille kuten Nappi Naapurille (www.nappinaapuri.fi) sekä yhteistyö ja yhteiskehittäminen näiden toimijoiden kanssa niin, että

julkisten, yksityisten ja epävirallisten palvelujen ja avun yhteensovittaminen helpottuisi. Kolmannen sektorin epävirallista apua kehittävät toimijat toimivat usein projektimuotoisten rahoitusten varassa tai muuten epävarmassa taloustilanteessa, mikä ei mahdollista yhteistyön eikä ylipäättäen minkään toiminnan pitkäjänteisempää kehittämistä. Julkisen vallan tuki voisi myös auttaa epävirallista apua toteutumaan nykyistä tasa-arvoisemmin niin, että avun ja tavaroiden antaminen, saaminen ja lainaaminen olisi helpompaa ja saavutettavampaa eri paikkakunnilla ja erilaisissa elämäntilanteissa. Epävirallisen avun tulisi olla helposti löydettävissä, saatavissa ja yhteen sovitettavissa julkisen (ja yksityisen) sektorin tuottaman avun kanssa. Yhteiskunnan eri sektoreiden roolien ja yhteistyön lähtökohdista ja pelisäännöistä tarvittaisiin joka tapauksessa laajempaa keskustelua eri osapuolten kesken (ks. myös Mäenpää tässä teoksessa).

Tämän artikkelin tulokset maalaavat kokonaiskuvaa suomalaisten vertaisavusta, mutta antavat vain vähän tietoa epävirallisen avun saamista merkityksistä ja siihen liittyvistä kokemuksista ja odotuksista. Näiden kysymysten tarkastelu edellyttää jatkotutkimusta laadullisilla lähestymistavoilla. Myös vertaisavun toteutumista ja toteutumattomuutta sekä suhdetta muiden sektoreiden tuottamiin palveluihin ja hyödykkeisiin on syytä tutkia tarkemmin erityisesti tässä artikkelissa identifioituihin katvealueisiin kuten yhden vanhemman perheisiin sekä vähemmän kouluttautuneisiin ja vähemmän tienaaviin. Edelleen, tämän tutkimuksen aineistoon ei kuulunut yli 70-vuotias väestö, jonka rooli sekä avun ja tavaran antamisessa että vastaanottamisessa on keskeinen. Yli 70-vuotiaiden epävirallisen auttamisen kulttuuria olisi mielekästä tarkastella erillisessä tutkimuksessa.

Kirjallisuus

Clerkin, R. M. & Fotheringham, E. (2017). Exploring the Relationship Between Public Service Motivation and Formal and Informal Volunteering. *Journal of Public and Nonprofit Affairs*, 3(1), 23-39.

Danielsbacka, M., Tanskanen, A., Hämäläinen, H. & Pelkonen, I. (2013). *Sukupolvien vuorovai-
kut. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Helsinki:
Väestöliitto.

Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. O. (2020). *Suomalainen auttaminen –
Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Grönlund, H. (2012). *Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young
adults in Finland*. Helsingin yliopisto (diss.).

Grönlund, H. (2019). Between Lutheran Legacy and Economy as Religion: The Contested
Roles of Philanthropy in Finland Today. Teoksessa *On the Legacy of Protestant Lutheranism
in Finland: Societal Perspectives*. Sinnemäki, K., Portman, A., Tilli, J. & Nelson, R. H. (toim.).
Helsinki: [Suomalaisen kirjallisuuden seura](#), p. 237–253.

Grönlund, H. & Falk, H. (2019). Does it make a difference? The Effects of Volunteering From the
Viewpoint of Recipients – A Literature Review. *Diaconia. The Journal for the Study of Christian
Social Practice*, 10(1), 7–26.

Grönlund, H. & Falk, H. (2016). Kolmas sektori ja yksinäisyyden vähentäminen. Teoksessa
Saari, J. (toim.) *Yksinäisten Suomi*, Helsinki: Gaudeamus.

Grönlund, H. & Pessi, A. B. (2017). Suomen evankelisluterilaisen kirkon uusi julkinen rooli?
Kansalaisten odotukset kirkon hyvinvointityölle. *Teologinen Aikakauskirja*, 122(2), 116–133.

Grönlund, H., Seppänen, A. M. & Pessi, A. B. (2017). Vapaaehtoistoiminta töissä: Myötätuntoa,
merkityksellisyyttä ja tulosta. Teoksessa Pessi, A. B., Martela, F. & Paakkanen, M. (toim.)
Myötätunnon mullistava voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 204–224.

Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. (2020). Vanhemmat ja lapset. Teoksessa Danielsbacka, M.,
Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. O. (toim.) *Suomalainen auttaminen – Tukiverkostot suurten
ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 107–119.

Julkunen, R. (2006). *Kuka vastaa? – hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.

Julkunen, R. (2017). *Muuttuvat Hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoita-
vina*. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55748/978-951-39-7146-5.pdf?sequence=1>
Ladattu 9.4.2020.

Junnilainen, L. (2019). *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Helsingin yliopisto (diss.).

Laitinen, A. & Pessi, A. B. (2011). Onko auttaminen solidaarista? – Solidaarisuus (Laitinen, A. & Pessi, A. B., toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Laurikainen, H. (2019). *Varautuminen ja kansalaisten kriisinkestävyys. Puhelinhaastattelututkimus omatoimisesta varautumisesta*. Helsinki: SPEK.

Lee, Y.-J. & Brudnay, J. L. (2012). Participation in formal and informal volunteering: Implications for volunteer recruitment. *Nonprofit Management and Leadership*, 23(2), 159–180.

Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2012). *Perhebarometri 2011. Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla*. Helsinki: Väestöliitto.

Musick, M. A. & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A Social Profile*. Indiana University Press.

Mäenpää, P., Faehnle, M. & Schulman, H. (2017). Kaupunkiaktivismi, jakamistalous ja neljäs sektori. Julkaisussa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press, 239–259.

Paju, P. & Grönlund, H. (2015). Suomalaisen lapsiperheen avun tarve ja avun saaminen: Kyselytutkimuksen tulokset. Teoksessa Grönlund, Henrietta (toim.) *Vapaaehtoistoiminta lapsiperheiden tukena. Perheiden, ammattilaisten ja vapaaehtoisten kokemukset*. Helsinki: Helsinkimissio ry.

Pelkonen, I., Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2015). Huono-osaiset nuoret aikuiset ja epävirallinen apu. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2015 (7). Helsinki: Väestöliitto.

Pessi, A. B. & Oravasaari, T. (2011). Suomalaisen altruismin tyypit. Auttamisen kolme muotokuvaa. Teoksessa Pessi, A. B. & Saari, J. (toim.) *Hyvien ihmisten maa: Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 71–90.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster.

Rahkonen, J. (2018). Tutkimusraportti. Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoistyö_tutkimusraportti-2018.pdf. Ladattu 7.4.2020.

Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. & Haddock, M. A. (2011). Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, estimates, and a roadmap to the future. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 82(3), 217–252.

Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. & Haddock, M. A. (2017). *Explaining civil society development. A social origins approach*. Johns Hopkins University Press. Baltimore.

Salomäki, H. (2020) *Suomalaisten henkinen kriisinkestävyys. Huolenaiheet ja turvallisuutta tuovat tekijät koronavuorokriisissä*. Raportti 8.4.2020. Kirkon tutkimuskeskus https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Raportti_Suomalaistenhenkinenkriisinkest%C3%A4vyys_VerkkoSaavutettava.pdf/454e8e5b-33b0-109a-b039-1155b9844d04?t=1588071335739
Ladattu 1.7.2020

Salonen, A. & Grönlund, H. (2018). Vastavuoroisuus ja vapaaehtoinen auttamistoiminta avun vastaanottajan näkökulmasta: Empiirisen tutkimuksen tulkinallisia mahdollisuuksia ja haasteita. *Teologinen Aikakauskirja*, 123(2), 150–163.

Seppälä, T., Grönlund, H. & Mikkilä, S. (2020) Katsaus helsinkiläiseen kaupunkiköyhyyteen ja kaupunkiköyhyydetutkimukseen. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia*, 2/2020, 1.18.

Simonson, J. (2017). Formal and Informal Volunteering Among Older People in Germany – Complement or Competition. *Innovation in Aging*, 1(1), 1396.

Sipola, M. (2019). *Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa*. Kirkkososiologian maisteritutkielma. Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/303743/Sipola_Merja_maisterintutkielma_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y
ladattu 7.4.2020.

Tanskanen, A. & Danielsbacka, M. (2016). Do Voluntariness and Charity Pay Off? Well-being Benefits of Participating in Voluntary Work and Charity for Older and Younger Adults in Finland. *Research on Ageing and Social Policy*, 4(2), 2–28.

Tanskanen, A. & Danielsbacka, M. (2019). Should the family or the state provide support for the elderly people? Findings from a two-generational Finnish study. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39(1), 138–155.

Tanskanen, A., Danielsbacka, M. & Hämäläinen, H. (2020). Lopuksi: Mitä olemme oppineet suomalaisesta auttamisesta? Teoksessa Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. O. (toim.) *Suomalainen auttaminen – Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 213–227.

Trägårdh, L. (2010) Rethinking the Nordic welfare state through a neo-Hegelian theory of state and civil society. *Journal of Political Ideologies*, 15, 227–239.

Wang, L., Mook, L. & Handy, F. (2017). An Empirical Examination of Formal and Informal Volunteering in Canada. *Voluntas*, 28, 139–161.

Yeung, A. B. (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?* Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys Yty ry.

Liite 1. Aineisto ja analyysit

Artikkelissa hyödynnetään Tilastokeskuksen Jakamistalous-aineistoa (N=1343). Kyselyssä kysyttiin sekä avun saamisesta että antamisesta. Avun *saamiseen* liittyvän kysymyksen muotoilu oli: 'Onko kotitaloutesi saanut apua kotitaloutesi ulkopuoliselta yksityishenkilöltä joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Avun *antamiseen* liittyvän kysymyksen muotoilu oli: 'Onko kotitaloutesi antanut apua kotitaloutesi ulkopuoliselle yksityishenkilölle joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Lisäksi täsmennettiin molemmissa kysymyksissä, että kotitalouden ulkopuolisilla henkilöillä tarkoitettiin sekä sukulaisia että muita ihmisiä, mutta taloyhtiön talkoot eivät kuulu apuun mukaan. Vastaajia ohjeistettiin kummassakin kysymyksessä (avun antaminen ja avun saaminen) valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot seuraavasta listasta:

1. Pihatyöt, esim. nurmenleikkuu tai lumityöt
2. Kotityöt, esim. siivous, ikkunoiden pesu, ruoan laitto
3. Kauppa-asioiden hoitaminen
4. Lastenhoito tai auttaminen koulutehtävissä
5. Lemmikin hoito tai ulkoilutus
6. Korjaus- tai huoltotyöt
7. Erilaisten laitteiden, esim. tietokoneen käyttö
8. Kyydin tai kuljetuksen järjestäminen
9. Jokin muu vaihtoehto -> Mikä muu? _____
10. EI MIKÄÄN EDELLISISTÄ

Kyselyssä kysyttiin myös tavaroiden *saamisesta tai lainaamisesta muilta* sekä tavaroiden *antamisesta ja lainaamisesta muille* kahdessa erillisessä kysymyksessä. Tavaroiden saamista tai lainaamista muilta kartoittavan kysymyksen muotoilu oli: 'Onko kotitaloutesi saanut tai lainannut tavaroita kotitaloutesi ulkopuoliselta yksityishenkilöltä joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Tavaroiden antamista tai lainaamista muille kartoittavan kysymyksen muotoilu oli: 'Onko kotitaloutesi antanut tai lainannut tavaroita kotitaloutesi ulkopuoliselle yksityishenkilölle joko ilmaiseksi tai vastapalvelusta vastaan viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Lisäksi täsmennettiin, että lahjoja (joulu, syntymäpäivä tms.) ei lasketa mukaan. Vastaajia ohjeistettiin valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot seuraavasta listasta:

1. Vaatteet, kengät, lastentarvikkeet, harrastusvälineet yms.
2. Kirjat, lehdet, levyt, elokuvat, pelit, taide, antiikki yms.
3. Sisustustavarat, kodinkoneet, kalusteet, elektroniikka yms.
4. Työkalut, rakennustarvikkeet, koneet yms.
5. Auto tai peräkärry
6. Elintarvikkeet
7. Jokin muu vaihtoehto -> Mikä muu? _____
8. EI MIKÄÄN EDELLISISTÄ

Avun ja tavaroiden antamista ja avun ja tavaroiden antamista tarkasteltiin lisäksi suhteessa siihen, *keneltä/kenelle* apua tai tavaroita saatiin ja annettiin, ja *miten usein* apua tai tavaroita saatiin ja annettiin. Näissä kysymyksissä apu ja tavarat oli yhdistetty samoihin kysymyksiin. Avun ja tavaroiden saamisen lähteitä kysyttiin seuraavalla tavalla: 'Keneltä kotitaloutesi sai apua tai sai/lainasi tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Avun ja tavaroiden antamisen kohteita kysyttiin seuraavalla tavalla: 'Kenelle kotitaloutesi antoi apua tai antoi/lainasi tavaroita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?' Vastaajia ohjeistettiin kummassakin kysymyksessä valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot seuraavasta listasta:

1. Sukulainen
2. Perhetuttu tai ystävä
3. Naapuri tai saman taloyhtiön tai pihapiirin asukas
4. Tuntematon henkilö, johon otitte yhteyttä esim. internet/mobiili -sovelluksen tai yhteisöpalvelun kautta
5. Jokin muu vaihtoehto → Mikä muu? _____

Lisäksi kysyttiin avun tai tavaroiden saamisen useutta seuraavalla tavalla: 'Kuinka usein kotitaloutesi sai mitä tahansa edellä mainittua ilmaista apua tai tavaraa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana yhteensä?' ja vastaavasti avun tai tavaroiden antamisen useutta seuraavalla tavalla: 'Kuinka usein kotitaloutesi antoi mitä tahansa edellä mainittua ilmaista apua tai tavaraa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana yhteensä?' Vastausvaihtoehdot kummassakin kysymyksessä olivat:

1. Harvemmin kuin kerran kuukaudessa
2. Noin kerran kuukaudessa
3. Useita kertoja kuukaudessa
4. Noin kerran viikossa
5. Useita kertoja viikossa
6. Päivittäin

Aineisto analysoitiin hyödyntäen SPSS-ohjelmaa: frekvenssejä, ristiintaulukointeja ja Khiin neliö -testejä. Käytetyt analyysit on esitelty tulosten yhteydessä.

Liite 2. Taulukot ja lisätiedot

Apua saaneet ja ei apua saaneet taustamuuttujittain

Kun tarkastellaan taustamuuttujittain ryhmää, joka ei ole saanut minkäänlaista apua oman kotitalouden ulkopuolisilta yksityishenkilöiltä, tilastollisesti merkitseviä eroja löytyy iän ($\chi^2=31,803^{***}$, $df=3$), kotitalouden rakenteen ($\chi^2=28,253^{***}$, $df=4$), koulutusasteen (χ^2) ja asuinympäristön ($\chi^2= 12,436^*$, $df=4$) osalta (taulukko 1.1). Sen sijaan sukupuoli, tulotaso tai elämäntilanne (työelämästatus) ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä avun saamiseen.

Taulukko 1.1. Apua saaneet ja ei apua saaneet taustamuuttujittain (tilastollisesti merkitsevät erot) %

	Saanut apua	Ei saanut apua	Yhteensä
Koko aineisto (N=1343)	57	43	100
Kotitalouden rakenne***	Saanut apua	Ei saanut apua	Yhteensä
Asuu yksin (n=299)	54	46	100
Kaksin puolison kanssa (n=489)	50	50	100
Puolison ja lapsen/lasten kanssa (n=424)	67	33	100
(Yksin) lapsen/lasten kanssa (n=54)	63	37	100
Joku muu tilanne (n=74)	54	46	100
Ikä***	Saanut apua	Ei saanut apua	Yhteensä
Alle 25 (n=115)	60	40	100
25-44 (n=525)	66	34	100
45-64 (n=625)	49	51	100
Yli 64 (n=78)	56	44	100
Asuinympäristö*	Saanut apua	Ei saanut apua	Yhteensä
'Suuren kaupungin keskusta' (n=175)	51	49	100
'Suuren kaupungin lähiö/esikaupunki' (n=449)	57	43	100
'Muu kaupunki' (n=306)	58	42	100
'Kylä/taajama maaseudulla' (n=235)	52	48	100
'Haja-asutusalue maaseudulla' (n=172)	67	33	100

Korkein koulutusaste**	Saanut apua	Ei saanut apua	Yhteensä
'Osa perus- tai kansakoulua tai vähemmän' (n=12)	50	50	100
'Peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu' (n=114)	44	56	100
Ylioppilastutkinto (n=144)	57	43	100
'Ammattikoulu tai muu ammatillinen tutkinto' (n=367)	56	44	100
'Ammatillinen opistoasteen tutkinto' (n=174)	52	48	100
'Ammattikorkeakoulu, alempi korkeakoulututkinto' (n=274)	63	37	100
'Ylempi korkeakoulututkinto' (n=219)	61	39	100
'Lisensiaatti tai tohtorin tutkinto' (n=27)	56	44	100

Ristiintaulukoinneista on poistettu vastaajat, jotka ovat vastanneet muu tai en osaa tai halua sanoa.

Tavaroita saaneet tai lainanneet ja ei saaneet tai lainanneet taustamuuttujittain

Taustamuuttujista tavaroiden saamiseen tai lainaamiseen olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ikä ($\chi^2=45,971^{***}$, $df=3$), kotitalouden rakenne ($\chi^2=22,296^{***}$, $df=4$) ja koulutus ($\chi^2=33,975^{***}$, $df=7$). Nämä tekijät olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä myös avun saamiseen. Tulotaso ja asuinympäristö eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tavaroiden saamiseen tai lainaamiseen.

Taulukko 1.2. Tavaroita saaneet tai lainanneet ja ei saaneet / lainanneet taustamuuttujittain (tilastollisesti merkitsevät erot) %

	Saanut / lainannut tavaroita	Ei saanut / lainannut	Yhteensä
Koko aineisto (N=1343)	60	40	100
Kotitalouden rakenne***	Saanut / lainannut tavaroita	Ei saanut / lainannut	Yhteensä
Asuu yksin (n=299)	55	45	100
Kaksin puolison kanssa (n=489)	55	45	100
Puolison ja lapsen/lasten kanssa (n=424)	69	31	100
(Yksin) lapsen/lasten kanssa (n=54)	59	41	100
Joku muu tilanne (n=74)	61	39	100

Ikä***	Saanut / lainannut tavaroita	Ei saanut / lainannut	Yhteensä
Alle 25 (n=115)	61	39	100
25–44 (n=525)	71	29	100
45–64 (n=625)	51	49	100
Yli 64 (n=78)	56	44	100
Korkein koulutusaste**	Saanut / lainannut tavaroita	Ei saanut / lainannut	Yhteensä
'Osa perus- tai kansakoulua tai vähemmän' (n=12)	50	50	100
'Peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu' (n=114)	45	55	100
Ylioppilastutkinto (n=144)	60	40	100
'Ammattikoulu tai muu ammatillinen tutkinto' (n=367)	56	44	100
'Ammatillinen opistoasteen tutkinto' (n=174)	53	47	100
'Ammattikorkeakoulu, alempi korkeakoulututkinto' (n=274)	71	29	100
'Ylempi korkeakoulututkinto' (n=219)	65	35	100
'Lisensiaatti tai tohtorin tutkinto' (n=27)	63	37	100

Ristiintaulukoinneista on poistettu vastaajat, jotka ovat vastanneet muu tai en osaa tai halua sanoa.

Apua antaneet ja ei antaneet taustamuuttujittain

Taustamuuttujista kotitalouden rakenne ($\chi^2=16,303^{**}$, $df=4$), tulotaso ($\chi^2=9,548^*$, $df=4$) ja koulutus ($\chi^2=25,951^{**}$, $df=7$) olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä avun antamiseen (taulukko 1.3). Sen sijaan ikä, sukupuoli, asuinympäristö tai vastaajan tilanne (työelämästatus) eivät olleet yhteydessä siihen, onko apua antanut vai ei.

Taulukko 1.3 Apua antaneet ja ei antaneet taustamuuttujittain (tilastollisesti merkitsevät erot) %

	Antanut apua	Ei antanut apua	Yhteensä
Koko aineisto (N=1343)	79	21	100
Kotitalouden rakenne***	Antanut apua	Ei antanut apua apua	Yhteensä
Asuu yksin (n=299)	74	26	100
Kaksin puolison kanssa (n=489)	77	23	100
Puolison ja lapsen/lasten kanssa (n=424)	84	16	100
(Yksin) lapsen/lasten kanssa (n=54)	87	13	100
Joku muu tilanne (n=74)	75	24	100
Tulotaso* (netto/kk)	Antanut apua	Ei antanut apua apua	Yhteensä
Alle 1500 (n=173)	75	25	100
1500 – 2299 (n=238)	78	22	100
2300 – 3299 (n=298)	75	25	100
3300 – 4499 (n=299)	81	19	100
Vähintään 4500 (n=295)	84	16	100
Korkein koulutusaste***	Antanut apua	Ei antanut apua apua	Yhteensä
'Osa perus- tai kansakoulua tai vähemmän'	58	42	100
'Peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu'	65	35	100
Ylioppilastutkinto	83	17	100
'Ammattikoulu tai muu ammatillinen tutkinto'	76	24	100
'Ammatillinen opistoasteen tutkinto'	79	21	100
'Ammattikorkeakoulu, alempi korkeakoulututkinto'	85	15	100
'Ylempi korkeakoulututkinto'	81	19	100
'Lisensiaatti tai tohtorin tutkinto'	82	18	100

Ristiintaulukoinneista on poistettu vastaajat, jotka ovat vastanneet muu tai en osaa tai halua sanoa.

Tavaroita antaneet tai lainanneet ja ei antaneet tai lainanneet taustamuuttujittain

Taustamuuttujista kotitalouden rakenne ($\chi^2=42,097^{***}$, $df=4$), koulutus ($\chi^2=32,215^{***}$, $df=7$) ja tulotaso ($\chi^2=17,284^{**}$, $df=4$) olivat yhteydessä tavaroiden antamiseen tai lainaamiseen muille. Sen sijaan ikä, sukupuoli, asuinympäristö tai vastaajan tilanne (työ-elämästatus) eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tavaroiden antamiseen tai lainaamiseen.

Taulukko 1.4 Tavaroita antaneet tai lainanneet ja ei antaneet / lainanneet taustamuuttujittain (tilastollisesti merkitsevät erot) %

	Antanut / lainannut tavaroita	Ei antanut / lainannut	Yhteensä
Koko aineisto (N=1343)	60	40	100
Kotitalouden rakenne***	Antanut / lainannut tavaroita	Ei antanut / lainannut	Yhteensä
Asuu yksin (n=299)	57	43	100
Kaksin puolison kanssa (n=489)	68	32	100
Puolison ja lapsen/lasten kanssa (n=424)	77	23	100
(Yksin) lapsen/lasten kanssa (n=54)	80	20	100
Joku muu tilanne (n=74)	57	43	100
Tulotaso* (netto/kk)	Antanut / lainannut tavaroita	Ei antanut / lainannut	Yhteensä
Alle 1500 (n=173)	58	42	100
1500 – 2299 (n=238)	63	37	100
2300 – 3299 (n=298)	70	30	100
3300 – 4499 (n=299)	75	25	100
Vähintään 4500 (n=295)	71	29	100

Korkein koulutusaste***	Antanut / lainannut tavaroita	Ei antanut / lainannut	Yhteensä
'Osa perus- tai kansakoulua tai vähemmän'	67	33	100
'Peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu'	52	48	100
Ylioppilastutkinto	66	34	100
'Ammattikoulu tai muu ammatillinen tutkinto'	65	35	100
'Ammatillinen opistoasteen tutkinto'	66	34	100
'Ammattikorkeakoulu, alempi korkeakoulutut- kinto'	76	24	100
'Ylempi korkeakoulututkinto'	76	24	100
'Lisensiaatti tai tohtorin tutkinto'	82	28	100

Ristiintaulukoinneista on poistettu vastaajat, jotka ovat vastanneet muu tai en osaa tai halua sanoa.